

**Η ΥΓΕΙΑ
ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ**

**Τοῦ Α.Μ. Σταυρόπουλου,
ὀμ. Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν**

Εἰσήγηση σὲ Συμπόσιο τοῦ 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ψυχολογίας τῆς Ὑγείας: Σύγχρονες ψυχολογικὲς ἔρευνες καὶ ἐφαρμογὲς στὸν τομέα τῆς ὑγείας, τῆς ἀσθένειας καὶ τῆς φροντίδας τῆς ὑγείας (21-24 Ὀκτωβρίου 2004 στὸ Πάντειο Πανεπιστήμιο), ποῦ θέμα του ἦταν Ἡ ἔννοια τῆς «ὑγείας» καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς. Πρόεδρος καὶ συζητήτρια ἡ Καθηγήτρια Α. Καλαντζή-Ἀζίζι. Ἔλαβαν μέρος καὶ οἱ Γ. Τούντας, Ὁ ὀλιστικὸς προσδιορισμὸς τῆς ὑγείας• Ε.Χ. Καραδήμας, Ὑγεία καὶ Ψυχολογία τῆς Ὑγείας. Πρὸς ἐνημέρωση σημειώνουμε ὅτι ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 2006 ἰδρύθηκε στὸ πλαίσιο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Ἐρευνας τῆς Συμπεριφορᾶς (ΕΕΕΣ) νέος κλάδος τῆς μὲ τίτλο «Συμπεριφορὰ καὶ Ὑγεία» (e-mail: info@ees.gr• βλ. καὶ www.ees.gr). Στὸ πλαίσιο τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχολογικῆς Ἐταιρείας (ΕΛΨΕ) λειτουργεῖ ἐδῶ καὶ καιρὸ «Κλάδος Κλινικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχολογίας τῆς Ὑγείας» ποῦ ὀργανώνει καὶ τὸ 3ο Πανελλήνιο Συνεδριὸ τῆς 9-11 Νοεμβρίου 2007 στὴ Θεσσαλονίκη (ἱστοσελίδα τοῦ κλάδου: www.clinikalhealthpsychology.gr)

Ἀφοῦ εὐχαριστήσω τὴν Πρόεδρο τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου Καθηγήτρια Κυρίαν Ἀναστασίαν Καλαντζή-Ἀζίζι γιὰ τὴν εὐγενική της πρόσκληση νὰ συμμετάσχω στὸ συμπόσιο αὐτὸ γιὰ τὴν ἔννοια τῆς ὑγείας καὶ τὸν προσδιορισμὸ τῆς, θὰ ἐπιχειρήσω νὰ παρουσιάσω τὴ διάσταση μιᾶς ἄλλης ἀνθρωπολογικῆς ἐπιστήμης, τῆς Θεολογίας. Ἡ Θεολογία εἶναι καὶ αὐτὴ ἀνθρωπολογικὴ Ἐπιστήμη, ἐφ' ὅσον ἔχει μεταξὺ ἄλλων, ὡς ἀντικείμενο ἐρεύνης της τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ ἔργα του καὶ διαθέτει ἕναν ἀπηρτισμένον λόγο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, συγκεκριμένα τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ.

Προστίθεται, λοιπόν, μία νέα διάσταση, ἡ ὁποία ἐπεκτείνει τὴ συζήτηση καὶ προχωρεῖ τὸ διάλογο στὸ θέμα ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ. Ἡ νέα αὐτὴ διάσταση μᾶς ὠθεῖ νὰ ἐξετάσουμε τὸ ὅλο ζήτημα καὶ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς Θεολογίας καὶ νὰ λάβουμε ὑπόψη καὶ τὶς θεολογικὲς ἀπόψεις. Βέβαια, ἀποδοχὴ τῆς θεολογικῆς διαστάσεως ἀπὸ τοὺς συμμετέχοντες στὸν παρόντα διάλογο δὲν σημαίνει ὅτι δέχονται ὅπωςδῆποτε τὴν ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τουλάχιστον, ὅμως, δέχονται νὰ διαφωτίσουμε τὸ ὅλο ζήτημα σύμφωνα πρὸς τὶς ἀρχὲς τὶς ὁποῖες θέτει ἡ ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία.

Ὁρθόδοξη ἀνθρωπολογία

Ἡ ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία προβάλλει τὸν ἄνθρωπο ὡς δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἄνθρωπος δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ». Εἶχε προηγηθεῖ ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου. Ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἀναπτύξει ὅλες τὶς δυνατότητες ποῦ τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ ὁ Θεὸς ὄφειλε νὰ παραμείνει σὲ κοινωνία καὶ ἐπικοινωνία μαζί Του. Κι ἔτσι καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του νὰ γίνῃ δημιουργὸς ἀνθρώπων καὶ πολιτισμοῦ καὶ φύλακας τοῦ κόσμου. Ἦχον ἀκόμα οἱ δυὸ θεμελιώδεις ἐντολές: «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», «ἐργάζεσθε καὶ φυλάσσειν». Ἡ ἰδιαίτερη κοινωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἐκφράζεται μὲ τὴν πνοὴ ζωῆς ποῦ ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἦταν μία θέση καὶ σχέση προνομιακή. Τὸν προίκισε μὲ χίλια δυὸ ἀγαθὰ. Ὁ ἄνθρωπος μποροῦσε νὰ γίνῃ Θεὸς σὲ ἐπαφῇ καὶ κοινωνία μὲ τὸ Θεό. Νὰ γίνῃ Θεὸς παίζοντας, ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, μὲ τοὺς κανόνες τοῦ παιγνιδίου ποῦ τοῦ εἶχαν ὀρισθεῖ. Προϋπόθεση τὸ δῶρο τῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἄνθρωπος εἶχε πλασθεῖ ἐλεύθερος. Ἡ κοινωνία του μὲ τὸν Θεὸ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐλεύθερης βούλησης. Ἐπρεπε νὰ ἀποφασίσῃ ἂν ἤθελε νὰ εἶναι μαζί ἢ χωρὶ ἀπὸ τὸ Θεό. Σ' αὐτὸ ἔγκειτο ἡ ὑπακοὴ νὰ μὴ φάγῃ ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ (πονηροῦ). Αὐτὴ ἦταν ἡ δοκιμασία.

Ἐδῶ μπῆκε στὴ μέση ἡ ἔξωθεν διαβολὴ καὶ ἡ ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς ἐντολῆς καὶ τῶν συνεπειῶν ἐκ τῆς παρακοῆς. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος βραχυκυκλώθηκε. Προέταξε τὸ ἐδῶ καὶ τώρα, τὸ ἅπαξ διὰ παντὸς καὶ τὴν ἐλάσσινα προσπάθεια. Ἐτσι ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὴν θεία προστασία καὶ συμμαχία• εἶχε

ἐπιλέξει ἄλλους παραστάτες πού τόν παραπλάνησαν. Ἡ ἐλπίδα του εἶχε στηριχθεῖ στήν κτίση, στήν ὕλη, ἡ ὁποία ὡς κτιστή εἶναι προορισμένη γιά τή φθορά, γιά τήν ἀρρώστια καί τὸ θάνατο. Ξαφνικά ἦταν σὰ νὰ χάθηκε τὸ προστατευτικὸ δίχτυ ἀσφαλείας. Ἐπῆλθε δυσαρμονία στή σχέση του με τοὺς ἀνθρώπους, με τὴ φύση, με τὸν κόσμο. Ὁ ἀγώνας του δύσκολος, οἱ συνθήκες ἀντίξοες γιά τὴν ἀνάπτυξή του. Ὁ ἄνθρωπος μόνος ἔδρευε καρποὺς πικροῦς. Ἡ γῆ καί ἡ φύση τοῦ ἔδινε ὅ,τι εἶχε νὰ τοῦ δώσει με ὅλες τὶς ἐγγενεῖς σ' αὐτὴν δυνάμεις. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἦταν ἀρκετὸ γιὰ ν' ἀναπτυχθεῖ. Ἄλλωστε οἱ δυνάμεις πού τὸν ἐξώθησαν στήν παρακοὴ παραμονεύουν ἐπιδιώκοντας τὸ κακό του. Γιὰ τὴ χριστιανικὴ Θεολογία ὁ κόσμος δὲν εἶναι οὔτε μονοσήμαντος οὔτε μονοδιάστατος. Περιβάλλεται ἀπὸ θετικὲς καί ἀρνητικὲς δυνάμεις οἱ ὁποῖες εἴτε δυσκολεύουν εἴτε διευκολύνουν.

Ἐπειδὴ ἀσφαλῶς ὁ Θεὸς ἀγαποῦσε καὶ ἀγαπᾷ τὸ δημιούργημά Του δὲν θέλησε τὴν ἐξουδένωσή του καὶ ἔβρισκε τρόπους, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ ἱερὰ ἱστορία, νὰ παραστέκεται στὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ τοῦ θυμίζει τὴν παρουσία του εἴτε με τὸ νόμο, εἴτε με τοὺς κριτὲς καὶ τοὺς προφῆτες. Καίτοι φαινόταν σὰ νὰ εἶχε ἀποστρέψει τὸ πρόσωπό Του ἐντούτοις χρησιμοποιοῦσε ἐκ-προσώπους οἱ ὁποῖοι ἐπαναλάμβαναν τὸ ἀγωνιώδες ἐρώτημα τοῦ Θεοῦ στὸν Παράδεισο πρὸς τὸν ἄνθρωπο: Ἀδὰμ ποῦ εἶ;

Ἐλεπε ὅμως ἡ ἀπευθείας σχέση. Ὁ ἄνθρωπος εἶχε λησμονήσει καὶ εἶχε ἀμαυρωθεῖ ἡ εἰκόνα βάσει τῆς ὁποίας εἶχε δημιουργηθεῖ. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ν' ἀναλάβει πάλι πρωτοβουλία. Νὰ δείξει στὸν κόσμο καὶ στὸν ἄνθρωπο τί περίμενε ἀπ' αὐτόν. Νὰ εἰκονίσει, δηλαδή, τὴν εἰκόνα πού ἀνέμενε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ θὰ ἐπιτυχάνετο καὶ ἐγινε με τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πού σὰν νέα δημιουργία θὰ ἔτεινε πάλι χεῖρα ἀναπλάσεως στήν ἀνθρωπότητα καὶ θὰ ἀνελάμβανε νὰ δείξει τί σημαίνει κοινωνία με τὸ Θεὸ καθὼς καὶ νὰ δείξει ὡς νέος Ἀδὰμ ποιὲς μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ ἀπελευθερωτικὲς συνέπειες αὐτῆς τῆς κοινωνίας με τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση. «Ὁ Θεὸς ἐνηθρόνησεν ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν». Ὁ Χριστὸς με τὸ κήρυγμα καὶ τὴν πολιτεία Του, τὸν ἐκούσιο θάνατο καὶ τὴν Ἀνάσταση ἔδειξε αὐτὲς τὶς νέες δυνάμεις πού εἰσηλθαν δειγματοληπτικὰ στὸν κόσμο μας με τὸν ἐρχομὸ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Νέα κατάσταση πραγμάτων

Ἡ ἀρρώστια, ὁ θάνατος, οἱ κακουχίες δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ὅπως πρὶν. Ὑπάρχει ἐλπίδα ἰάσεως καὶ θεραπείας. Κι ἂν ἐπιμένουν, ἡ νέα δυνατότητα κοινωνίας με τὸ Θεὸ τοὺς προσδίδει νέες διαστάσεις καὶ πηγὲς ὑπερβάσεως τοῦ πόνου καὶ ἀντλήσεως δυνάμεως. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πιά μόνος. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀπόμακρος καὶ μακρυνός. Εἶναι οἰκεῖος. Προσφέρει μία κοινωνία τριαδική. Ἡ ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία δὲν ἐξαντλεῖται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων• ὑπάρχει ἀναφορὰ ὄχι μόνο στὸν ἑαυτό μας, τὸν πλησίον, τοὺς ἄλλους, τὸν κόσμο ἀλλὰ καὶ στὸν Ἄλλο, τοὺς Ἄλλους με κεφαλαῖο Α. Ὑπάρχει μία κοσμικὴ λειτουργία ὅπου ὅλα ἐπικοινωνοῦν με ὅλα με κέντρο τὴ θεϊκὴ Παρουσία. Ἡ ὑγεία παίρνει ἓνα διαφορετικὸ νόημα με τὴν παρουσία τοῦ «ἱατροῦ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν». Παρ' ὅλο ὅτι «στὴν παρούσα κατάσταση κατὰ κάποιο τρόπο ὡς ὑγεία μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πάντα ἡ ἀρρώστια στὸ μέτρο πού δὲν ἐμφανίζεται ἢ καὶ δὲν ἔχει ἐξαπλωθεῖ ἀρκετὰ ὥστε νὰ τὴν ἐπισημάνουμε».

Τὴ σημασία πού ἔχει ἡ ὑγεία γιὰ τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ Θεολογία καὶ Παράδοση τὴ διαβλέπουμε πρῶτα πρῶτα στήν ἀνταπόκριση τοῦ Ἰησοῦ στὰ αἰτήματα ὅλων ἐκείνων πού προσέτρεχαν σ' Αὐτόν γιὰ νὰ τοὺς θεραπεύσει. Ἀλλὰ καὶ στὴ θέλησή Του νὰ συνάψει τὴν ἴση με τὴν πίστη τῶν προσερχομένων καὶ τὴν προσοχή τους στὸ ἐξῆς νὰ διατηρήσουν ἀγαθὲς σχέσεις με τὸν Θεὸ καὶ τὸ θέλημά Του. «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε». Ὁ καθένας μας ὀφείλει τὸ ἀρχέγονο προπατορικὸ καὶ τὰ ἱστορικὰ δικά μας ὄχι στήν κοινωνία με τὸν Θεὸ νὰ τὰ μεταστρέψει στὴ συνέχεια σὲ ναι καὶ θετικὴ πορεία ἀκολουθίας. Ὁ Χριστὸς χωρὶς νὰ παριστάνει τὸν θεραπευτὴ καίτοι «διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος» ἔδειχνε τὸν ὀρθὸ δρόμο πρὸς μία ὀλοκληρία τῆς ὑγείας. Εἶχε ὅμως πλήρη ἐπίγνωση τῆς ἀκόμη κυριαρχίας τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀρρώστιας ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ὑπολοίπων «κακῶν» πού κατέχουν τὸν κόσμο, ὅπως ἡ φτώχεια καὶ ἄλλα (πρβλ. «τοὺς πτωχοὺς πάντοτε ἔχετε μεθ' ἡμῶν»).

Ἀπὸ τὴ στάση Του πάντως ἐναντι τῶν ἀρρώστων πολλὰ θὰ εἶχαμε νὰ ὠφεληθοῦμε καὶ ἐμεῖς σήμερα ὡς πρὸς τὶς διαφορὲς παραμέτρους πού συνιστοῦν μία ὀλοκληρωμένη διαδικασία θετικῆς ἀντιμετώπισεως τῆς ὑγείας (πρόληψη, προαγωγή, θεραπεία, ἀποκατάσταση) καὶ μάλιστα τῆς ψυχολογίας της. Διευκρινίζω:

- Ἡ σχέση ἦταν πάντα προσωπικὴ.
- Ἀνταποκρινόταν σὲ αἶτημα δικό τους ἢ τῶν οικογενειῶν τους. Ἦθελε ἡ πρωτοβουλία νὰ ἔλθει ἀπὸ τοὺς

ἴδιους ἢ τοὺς οἰκείους τοὺς ἢ φίλους.

- Συμπάθεια καὶ εὐσπλαχνία διέκρινε τὴ συμπεριφορά του.
- Ποτὲ δὲν ἔμενε στὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, πήγαινε σὲ βάθος.
- Οἱ ἀπαντήσεις του δὲν ἦταν στερεοτυπικὲς ἀλλὰ ἐξατομικευμένες.
- Τηροῦσε τὶς νόμιμες προϋποθέσεις καὶ παρέπεμπε ἐκεῖ πού χρειαζόταν, στοὺς ἀρμόδιους παράγοντες, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴ θεραπεία.

Πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ στάση τῆς Ἐκκλησίας

Αὐτὲς τὶς ἀρχὲς σχέσεων ἀκολούθησε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς ἡ χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ μάλιστα ἡ Ὁρθόδοξη γιὰ νὰ ἀνακουφίσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀρρώστια καὶ τὸν πόνο. Ἀνέπτυξε ἕνα δίκτυο ὑπηρεσιῶν ὑγείας καὶ περιθάλψεως. Εἶχε συγκεκριμένα πρόσωπα καὶ συγκεκριμένες διακονίες, ἴδρυσε νοσοκομεῖα, ξενῶνες στὰ μοναστήρια, ἐκπαίδευσε προσωπικὸ πού με ἀφοσίωση εἶχε ἀφιερωθεῖ στὴ διακονία τῶν ἀσθενῶν. Οἱ μεγάλοι Ἅγιοι ὅπως ὁ Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος ὄχι μόνο φρόντισαν γιὰ τὴ δημιουργία καταλλήλων ὑποδομῶν ὑγείας ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι περιέθαλπαν προσωπικὰ τοὺς ἀρρώστους. Αὐτὸ συνεχίζεται μέχρι σήμερα καὶ στοὺς χώρους τῆς ἱεραποστολῆς.

Θὰ πρέπει ὅμως νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι στόχος δὲν εἶναι ἡ πάση θυσία θεραπεία ἀλλὰ ἡ συμπαράσταση στοὺς ἀσθενοῦντες καὶ σὲ περίπτωσι πού δὲν διαφαίνεται ἐλπίδα ἰάσεως. Παρὰ τὸ δύσκολο τοῦ ἐγχειρήματος οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας πού διαχειρίζονται τὴ διαποίμανση τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀνταποκρίνονται στὴν ἐπιταγὴ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Κρίσεως «ἀσθενὴς ἤμην καὶ ἐπεσκέψασθέ με», φροντίζουν στὸ μέτρο πού ὁ ἀσθενὴς εἶναι ἐπιδεκτικὸς καὶ ἀνοιχτός, νὰ δοῦν μαζί του με πολὺ τάκτ τὸ πνευματικὸ νόημα τῆς ἀρρώστιας του. Ὑπάρχει μία θετικὴ σημασία; Μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ σὰν ἐκδήλωση τῆς Θεῆς Πρόνοιας; Εἶναι πιθανὸν εὐκαιρία μιᾶς πνευματικῆς προόδου; Ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ποια ἡ συμβολὴ τοῦ ἀνθρώπου; Ποια ἡ σπουδαιότητα τῆς ὑπομονῆς καὶ ποιὸς ὁ οὐσιαστικὸς ρόλος τῆς προσευχῆς; Μπορεῖ ἡ ἀρρώστια νὰ ἀποτελέσει ἕνα δρόμο ἀγιότητας;

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μᾶς προσκαλεῖ νὰ ἔχουμε γιὰ τοὺς ἀρρώστους μεγάλο σέβας καὶ εὐλάβεια γιὰτί ὀρισμένοι ἀπ' αὐτὸν τὸν δρόμο τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν θλίψεων, φθάνουν στὴν ἀγιότητα• πιθανὸν ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀσθενεῖς νὰ κρύβεται ἕνας νέος Ἰωβ. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ποιμαντικὴ στάση καὶ συμπαράσταση, στὴν πορεία τῆς θεολογίας ἀναπτύχθηκαν καὶ ἀπόψεις θεωρητικότερες πού ἀπηχοῦσαν ὀπωσδήποτε τὴν πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπιχειρήθηκε νὰ δοθοῦν ἀπαντήσεις σὲ ἐρωτήματα καὶ θέματα πού προβλημάτιζαν πιστοὺς καὶ ποιμένες. Σὰν τέτοια μποροῦμε νὰ ἀναφέρουμε τοὺς προβληματισμοὺς κατὰ πόσον ὑπάρχουν χριστιανικοὶ δρόμοι θεραπείας. Ἄν τὸ θεραπεύειν γίνεται πρὸς δόξαν Θεοῦ. Σὲ τί συνίσταται ἡ ιδιότητα τοῦ Χριστοῦ ὡς ἱατροῦ; Οἱ ἅγιοι θεραπεύουν; Καὶ ἂν ναι ἐν ὀνόματι τίνος; Ἡ ἀπάντηση εἶναι: ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ.

Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἡ χριστιανικὴ παράδοση ἐνέκυψε στὴ διευκρίνιση πνευματικῶν ὁδῶν θεραπείας. Ποια ἡ σημασία γενικὰ τῆς προσευχῆς καὶ ἰδιαίτερα τῆς προσευχῆς γιὰ τὸν πλησίον καὶ πῶς ἰδιαίτερα τῆς προσευχῆς τῶν ἀγίων; Ὑπάρχει ἕνα χάρισμα ἱαμάτων: ποια μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ φύση του καὶ τὰ ὄριά του; Πόσο ἀποτελεσματικὴ εἶναι ἡ ἀποστολικὴ παράδοση τῆς κρίσεως με ἔλαιον καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου; ἢ ἡ χρῆση τοῦ ἁγιασμοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ χρησιμοποιεῖται γιὰ θεραπευτικοὺς σκοποὺς καθὼς καὶ ὁ ἐξορκισμός. Ποια ὅμως ἡ θέση του καὶ ἡ σημασία του;

Ἄν ὅλες αὐτὲς οἱ πρακτικὲς χρησιμοποιήθηκαν καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ὑγείας ἢ Θεολογία ἀντιμετώπισε θετικὰ ἢ καὶ προβληματίστηκε ἀναφορικὰ με τὴν ἐνσωμάτωση καὶ τὴν χρησιμοποίησι τῆς κοσμικῆς ἱατρικῆς ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Χριστιανοὶ προστρέχουν εἶναι ἀλήθεια, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ στὴ συνέχεια τῆς παλαιοδιαθηκικῆς παραδόσεως σὲ κοσμικὲς θεραπευτικὲς, τὶς προτεινόμενες ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ τοῦ καιροῦ τους. Ὁ ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς ἦταν ἱατρὸς καὶ μία μεγάλη χορεία ἱερέων καὶ ἐπισκόπων ἦσαν γiatροί. Πολλοὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔτρεφαν μεγάλη ἐκτίμησι στὴν ἱατρικὴ τέχνη πού τὴν ἔμαθαν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν τους. Ἡ ἱατρικὴ ἐμφανίζεται γενικὰ ὡς ἕνα προνομιούχο μέσο γιὰ τὴν ἄσκησι τῆς φιλανθρωπίας. Με πρωτοβουλία μάλιστα ὀρισμένων Χριστιανῶν κατέστη κοινωνικὸς θεσμός.

Ὁ προβληματισμὸς ἔγκειτο στὸ νὰ μὴν ἀπορροφήσει ἡ πίστις στὸ γιατρὸ καὶ τὰ φάρμακα τὴν πίστιν στὸ Θεό. Μόνο μία κατανόηση πνευματικῶν θεραπευτικῶν τὶς δικαιώνει ὅταν τὶς ἀναφέρει στὸν Θεὸ γιὰτὶ ἂς μὴ ξεχνᾶμε «ὅτι δὲν γιαιτρεύεται κανεὶς χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ» («ἀνευ Θεοῦ ἴασις οὐ γίνεται τινι», Γέρων Βαρσανούφιος) καὶ ὅτι ὑπάρχουν ὅρια στὴν ἰατρικὴ ἐπιστήμη. Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται εἶναι νὰ μὴν ἐξαντλεῖ κανεὶς τὶς προσπάθειες γιὰ τὴ θεραπεία τοῦ σώματος ἀλλὰ νὰ φροντίζει ἐπίσης τὴν θεραπεία τῆς ψυχῆς. Ἴλλωστε ἡ θεραπεία τοῦ σώματος συμβολίζει καὶ ἀναγγέλει τὴν πνευματικὴν θεραπεία ὅλου τοῦ εἶναι, τὸν ὅλον ἄνθρωπο. Οἱ ἀρρώστιες τῆς ψυχῆς, οἱ πνευματικὲς ἀσθένειες εἶναι πιὸ σοβαρὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ σώματος καὶ εἶναι σχετικὴ ἡ ἀξία τῆς ὑγείας τοῦ σώματος (τῆς φυσικῆς ὑγείας), ὅταν ὑπάρχει ἡ ὑπόσχεση γιὰ τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν ἀθανασία ποὺ θὰ ἀκολουθήσει μετὰ τὴν Ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, πρόγευση τῶν ὁποίων δοκιμάσαμε μετὰ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ ἤδη ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ, ὁ ὁποῖος εἶναι Σωτῆρας καὶ τοῦ σώματος. Ἴλλωστε ἡ παρέμβασή Του ἦταν ἀποτελεσματικὰ θεραπευτικὴ καὶ ἀντιμετώπιζε καίρια, ἐπειδὴ ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὸ ἀόρατο, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει ὄνομα, δὲν ἔχει ὕλη καὶ ὅμως ἔχει δράση, ἀνταποκρινόμενος ἔτσι στὸν ὀρισμὸ τοῦ γιατροῦ ποὺ ἔδινε ὁ Παράκελσος (γερμανοελβετὸς γιατρός, 1493 – 1541).

Ὁλοκληρώνοντας τὴν εἰσήγησιν ποὺ μοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ «Ἡ ὑγεία ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς Θεολογίας» θὰ κατέληγα συμπερασματικὰ στὰ ἀκόλουθα:

Σύμφωνα μετὰ τὴν Παγκόσμια Ὁργάνωση Ὑγείας (World Health Organisation) «ὑγεία εἶναι ἡ κατάσταση πλήρους σωματικῆς, ψυχικῆς καὶ κοινωνικῆς εὐεξίας καὶ ὄχι ἀπλῶς ἡ ἀπουσία νόσου ἢ ἀναπηρίας». Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι «ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων» καὶ ἐπομένως ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου, θὰ συμφωνοῦσε πλήρως μετὰ τὸν παραπάνω ὀρισμὸ τῆς ὑγείας. Ταυτόχρονα θὰ διαφωνοῦσε ὅμως μετὰ ἕναν ὀρισμὸ τῆς ὑγείας ποὺ θὰ στηριζόταν μόνο στὴ μηχανιστικὴ θεώρηση τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ.

Σήμερα ὅλο καὶ περισσότεροι ἐπιστήμονες, ἐρευνητὲς καὶ λειτουργοὶ τῆς ὑγείας συμφωνοῦν στὴν ἄποψη ὅτι ἡ ὑγεία στηρίζεται σὲ μία ἰσορροπία ποὺ βασίζεται σὲ ψυχικούς, περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς παράγοντες ἀλλὰ καὶ σὲ πολιτιστικούς παράγοντες, μετὰ τῶν ὁποίων ξεχωριστὴ θέση κατέχει ὁ θρησκευτικός. Ἐπομένως ἡ ἐπίτευξη τῆς ὑγείας, πιστεύεται πλέον σήμερα, ὅτι βασίζεται στὴν ἀρμονικὴ συν-εργασία τοῦ κάθε ἀνθρώπου μετὰ τὸ περιβάλλον του, ὥστε νὰ πετύχει τὴν φυσικὴ καὶ ψυχικὴ του εὐεξία. Ἡ διευρυσμένη αὐτὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ὑγεία, θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει ὡς ἀναγκαῖο ἕνα Σχέδιο ζωῆς, μία ὑγιὴ θρησκευτικότητα ποὺ νοσηματοδοτεῖ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ διασφαλίζει ἀπέναντι στὴν ἀπελπισία καὶ στὸ χάος ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ ἀλλὰ καὶ τὴ θρησκευομανία ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐνα τέτοιο Σχέδιο ζωῆς προσφέρει κατεξοχὴν σήμερα ἡ ὀρθόδοξη χριστιανικὴ θεολογία. Αὐτὴ βοηθάει τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο νὰ δείχνει μία ἰσορροπιὴ ἀγάπῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ πορεύεται στὴ ζωὴ δίνοντας νόημα στὴν ὑγεία καὶ διασφαλίζοντας τὴ ζωὴ του ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς τοῦ θανάτου καὶ τῶν κάθε μορφῆς μηδενισμῶν ποὺ ὀρθώνονται γύρω του.

Ἐπιλεγμένη Βιβλιογραφία

Ἀγιορειτικὸν Ἡμερολόγιον 2004, ἀφιερωμένο στὴν πνευματικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀσθένειας, ἔκδ. Ἰ. Κοινοβιακῆς Μονῆς Ξηροποτάμου, Ἅγιον Ὅρος 2004.

CHIRILA Pavel Dr. – Rev. Mihai VALICA, Meditation on Biblical Medicine, ἔκδ. The Philanthropical Medical Christian Association CHRISTIANA, Bucuresti 1992, 416 σ. + 14 πίνακες.

GIBLET Jean – Pierre GRELOT, Ἀσθένεια/Θεραπεία, λῆμμα στὸ Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας, ἔκδ. «Ἄρτος τῆς Ζωῆς», Ἀθήνα 1980, στ. 150-153.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ε. – Γ.Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ – Γ.Α. ΓΑΛΙΤΗ, Ἀσθένεια /Ἀσθενής, λῆμμα στὴ Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 3, Ἀθήνα 1963, στ. 361-367.

ΙΩΑΝΝΟΥ (Ζηζιούλα) Μητροπολίτου Περγάμου, Νόσος καὶ θεραπεία στὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, στὸ Θεολογία καὶ Ψυχιατρικὴ σὲ διάλογο, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1999, σ. 133-156.

ΚΑΡΑΛΗ Γεωργίου Ἰ., Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους στὸν ἕνα: Ἡ θεραπεία τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν

άνθρωπινη άσθένεια, έκδ. Ί. Ν. Αγίου Παντελεήμονος Ίλισσοῦ, Αθήνα 2003, 148 σ.

LARCHET Jean-Claude, Le chrétien devant la maladie, la souffrance et la mort, Les Editions du Cerf, Paris 2002, 280 σ.

ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ Δανάης – Φωτίου ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ή Ψυχολογία στο χῶρο τῆς Ύγείας, Έκδ. Έλληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, 265 σ.

ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ Γέροντος Καυσοκαλυβίτου, Περί άσθενείας, στο Βίος και Λόγοι, έκδ. Ί. Μονῆς Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2003, σ. 471-485.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Τὸ μυστήριο τῆς υγείας και τῆς άρρώστιας, περ. «Έφημέριος» 1983, σ. 160-162 και στοῦ ίδιου, Στιγμιότυπα και περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας, Αθήνα 1983, σ. 116-126.

Ό φιλοκαλικὸς άνθρωπος. Μία ὀρθόδοξη πρόταση ζωῆς. Ανάτυπο ἀπὸ τὸ περ. «Κοινωνία», τεῦχος Απριλίου-Ίουνίου 1999, σ. 141-151, Αθήνα 1999.

Θεολογική θεμελίωση τῆς Ποιμαντικῆς τῶν Άσθενῶν, περ. «Έφημέριος» Ὀκτώβριος και Νοέμβριος 2000, σ. 22-24 και 19-20.

ΦΙΛΙΑ Γεωργίου Ν., Ή θεολογία τοῦ πόνου, περ. «Σύναξη», τεῦχος 89, Ίανουαρίου – Μαρτίου 2004, σ. 44-51.